

УДК 343.22

Мухамеджанова Аліна Равілівна,
аспірант
(Харківський національний університет внутрішніх
справ)

**ОБ'ЄКТ НАСИЛЬСТВА НАД НАСЕЛЕННЯМ У
РАЙОНІ ВОЄННИХ ДІЙ (СТ. 433 КК УКРАЇНИ)**

Проаналізовано доктринальні підходи щодо визначення та змісту родового об'єкта злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Визначено основний безпосередній об'єкт насильства над населенням у районі воєнних дій, а також додаткові об'єкти цього злочину.

Ключові слова: безпека цивільних осіб, військова служба, військові злочини, об'єкт злочину, порядок проходження та несення служби, цивільне населення.

Сьогодні постійно вносять корективи в наше життя і вони, на жаль, не завжди позитивні. Зокрема, існування збройного конфлікту на території сучасної України, що так чи інакше вплинув на життя кожного українця, вимагає по-новому поглянути на діяльність, пов'язану із захистом суверенітету нашої держави, забезпеченням недоторканності її кордонів, проходженням військової служби у Збройних силах України (далі – ЗСУ) та інших військових формуваннях, утворених відповідно до Законів України. Злочинні порушення порядку проходження державної служби особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком осіб, пов'язаній із захистом України, та посягання на суспільні відносини, що виникають у зв'язку з її проходженням, знову почали привертати пильну увагу науковців-криміналістів. Розглядаючи питання відповідальності за злочини проти встановленого порядку несення військової служби в цілому, не можна залишити без уваги і діяння, пов'язані з насильницькими діями над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 Кримінального кодексу України (далі – КК України)). Зокрема, науковий інтерес викликає визначення тих суспільних відносин (або сфер життєдіяльності), яким завдається шкода під час вчинення зазначеного злочину або які ставляться ним під загрозу заподіяння такої шкоди. Указані питання є актуальними для сучасної доктрини кримінального права, а їх вирішення буде сприяти як розробці теоретичних положень галузі, так і правозастосовній діяльності, пов'язаній з протидією злочинам проти встановленого порядку несення військової служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання кримінально-правової та кримінологічної характеристики військових злочинів розглядалися Г. М. Анісімовим, В. О. Бугаєвим, В. К. Гришуком, Ю. П. Дзюбою, С. І. Дячуком, М. І. Карпенком, В. І. Касинюком, М. І. Пановим, О. М. Сарнавським, М. М. Сеньком, М. С. Туркотом, М. І. Хавронюком, С. О. Харитоновим. Указаними науковцями розглядалась загальна характеристика цих посягань, зокрема й питання їх родового та (або) видових чи безпосередніх об'єктів, а також складу злочинів, безпосередньо пов'язаних з порушенням встановленого порядку несення військової служби. Водночас, питання відповідальності за насильницькі дії над населенням у районі воєнних дій поки що оминались увагою дослідників.

Метою статті (завданням) є огляд стану наукової розробки родового об'єкта військових злочинів, з'ясування змісту основного безпосереднього об'єкта насильства над населенням у районі воєнних дій та визначення кола додаткових об'єктів, яким поряд з основним заподіюється або може бути заподіяна шкода цим посяганням.

Розділ XIX КК України, який містить норму про кримінальну відповідальність за

насильство над населенням у районі воєнних дій, має назву «Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)». При цьому в ч. 1 ст. 401 КК України конкретизовано поняття військових злочинів: це передбачені указаним розділом злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними під час проходження ними навчальних (чи перевірних) або спеціальних зборів. Як слушно вказує О. М. Сарнавський, особливість цього розділу (в частині законодавчого визначення родового поняття) обумовила ототожнення окремими науковцями родового поняття групи злочинів (ч. 1 ст. 401 КК України) та поняття родового об'єкта військових злочинів [27, с. 87]. Однак, на думку науковця, з якою слід погодитися, це ототожнення є неприйнятним, оскільки у ч. 1 ст. 401 КК України надано визначення поняття військових злочинів (групи злочинів), а не групи суспільних відносин (однорідних чи тотожних), які охороняються кримінальним законом і визнаються у доктрині кримінального права родовим об'єктом злочину [27, с. 87-88].

У теорії кримінального права сформульовано достатню кількість визначень родового об'єкта військових злочинів. Однак деякі з них характеризуються зайвою лаконічністю, що пов'язана з вказівкою лише на порядок проходження/несення служби, інші ж надмірно конкретизують положення, які визначають такий порядок. Втім, беззаперечним є те, що усі відомі визначення спираються на легальну дефініцію військових злочинів, надану в ч. 1 ст. 401 КК України. Розглянемо найбільш поширені доктринальні підходи до визначення родового об'єкта військових злочинів.

Так, В. О. Бугаєв пропонує розуміти під таким об'єктом встановлений законодавством України порядок несення військової служби (військовий правопорядок), який є сукупністю суспільних відносин, що виникають у процесі життя і діяльності військ та сил флоту. При цьому науковцем обґрунтовується, що військовий правопорядок – об'єкт, загальний для всіх злочинів проти військової служби, який, у свою чергу, поділяється на види – конкретні сфери військово-службової діяльності, де вирішуються конкретні завдання забезпечення військової безпеки [4, с. 11]. Погоджуючись у цілому з тим, що існуючий військовий правопорядок спрямовано перш за все на забезпечення військової служби у певних її аспектах, слід вказати, що його функціональна сфера, у випадку її порушення, не вичерпується можливістю застосування заходів лише кримінально-правового впливу. Тому правопорядок становить лише частину сфери дії закону про кримінальну відповідальність в частині, що стосується забезпечення протидії військовим злочинам. Виходячи з цього, доцільно звернути увагу на суспільно небезпечні прояви його порушення посяганнями на безпеку невизначеного кола осіб (що, зокрема, має місце й у випадку насильства з боку представників державних збройних формувань над цивільним населенням).

У коментарі до законодавства про відповідальність за військові злочини за редакцією М. І. Хавронюка, С. І. Дячука та М. І. Мельника об'єктом посягання при військових злочинах визнається встановлений законодавством порядок несення або проходження військової служби [35, с. 80]. М. М. Сенько, розглядаючи питання про родовий об'єкт військових злочинів, виходить з того, що ним є суспільні відносини, які виникають із встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби [29, с. 8; 9, с. 64]. Розглядаючи питання про родовий об'єкт зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем, М. С. Туркот вказує, що ним є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з регулюванням порядку проходження або (та) несення військової служби із забезпечення військової безпеки держави [32, с. 9]. У навчальному посібнику за редакцією М. І. Панова, В. І. Касинюка та С. О. Харитонова родовий об'єкт злочинів проти встановленого порядку несення військової служби визначається як встановлений порядок несення військової служби, який становить собою сукупність суспільних відносин, які виникають у процесі проходження служби різними категоріями військовослужбовців, їх

службової і бойової діяльності й регламентованих нормами права, підзаконними нормативними актами, існуючими у військовому середовищі звичаями, правилами співжиття в армійських колективах [21, с. 9]. В іншій публікації М. І. Панов родовим об'єктом вказаних злочинів пропонує визнавати встановлений порядок несення або проходження військової служби, який становить сукупність суспільних відносин, що виникають і функціонують у процесі проходження військової служби всіма військовослужбовцями, їх службової і бойової діяльності та регламентуються правовими нормами чинного законодавства і правилами співжиття у військових колективах [12, с. 11]. На думку В. П. Бодаєвського, родовим об'єктом військових злочинів є суспільні відносини, що виникають із встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби (військового правопорядку) [3, с. 258].

Слід погодитися з М. І. Карпенком, що родовим об'єктом військових злочинів виступають відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби [13, с. 67]. У цьому визначенні знаходять відображення як вказівка на охоронну функцію закону про кримінальну відповідальність, що базується на певному порядку здійснення державної служби особливого характеру, так і включення до дефініції термінів «проходження» й «несення» служби, адже таким чином охоплюються усі сфери військової служби (наприклад, проходження служби у добровільному порядку і за призовом, несення вартової та внутрішньої служби тощо). До цього необхідно додати, що невід'ємним елементом військової служби (в усіх її формах: будь-то проходження чи несення) є забезпечення безпеки держави, а отже, і всіх осіб, які перебувають на території України. Згідно з ст. 17 Конституції України, оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на ЗСУ, а відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаних із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності [22]. Аналогічне положення міститься у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Збройні Сили України» [24]. При цьому воно конкретизується в окремих нормах, які передбачають, у тому числі, залучення збройних сил в мирний час (ст. 1-1 Закону України «Про Збройні Сили України»), засади діяльності ЗСУ (ст. 11 цього ж закону).

Слід підкреслити, що оборона України охоплює й захист її громадян, а також інших осіб, які перебувають на території держави. Безпека громадян є невід'ємною частиною безпеки країни в цілому. Тому основні та загальні положення, що визначають порядок несення або проходження військової служби (у тому числі визначають відповідальність за його порушення), що містяться у Законі України «Про Збройні Сили України» [24], Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України [25] та Дисциплінарному статуті Збройних Сил України [23] тощо, покладають на військовослужбовців обов'язок дбати не лише про публічні інтереси держави, а й про права і свободи її громадян. Верховенство права, законність та гуманність, повага до людини, її конституційних прав і свобод є елементом основних засад діяльності ЗСУ (ст. 11 Закону України «Про Збройні Сили України»).

Слід зазначити, що, крім родового об'єкта, деякі науковці відзначають наявність у складі зазначених у цьому розділі злочинів видових об'єктів. Не наводячи повного переліку наявних визначень таких об'єктів, звернемо увагу, що діяння, відповідальність за яке передбачено ст. 433 КК України, деякі фахівці відносять до групи злочинів проти законів і звичаїв війни (В. О. Бугаєв) [4, с. 11]; інші ж, виділяючи в залежності від родового об'єкта групу злочинів проти законів і звичаїв війни, визнаних міжнародним співтовариством (статті 432–435 КК), визначають в якості його видового об'єкта порядок виконання війсь-

кового обов'язку під час бойових дій, передбачених міжнародними конвенціями (С. Г. Виноградов) [5, с. 127]. Втім, це питання потребує подальшого розгляду.

Безпосереднім об'єктом злочину виступає частина родового об'єкта, тобто певні відносини (суспільні відносини, правові блага, цінності (соціальні цінності), певні сфери життєдіяльності тощо), яким безпосередньо, в результаті вчинення суспільно небезпечного діяння, заподіюється шкода або які ставляться під загрозу заподіяння такої шкоди.

Поширеною в теорії кримінального права є позиція, що безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини. Однак визначення того, чому саме заподіюється шкода (суспільним відносинам, правовому благу, певній сфері життєдіяльності тощо) є предметом дискусії серед науковців. За підрахунками М. В. Сенаторова, на сьогодні існує вже близько десятка різних теорій об'єкта злочину [28, с. 133–140]. Так, А. В. Наумов вказує, що теорія, в якій суспільні відносини використовуються в якості об'єкта злочину, в низці випадків «не спрацьовує» (особливо це стосується злочинів проти особистості, в першу чергу – вбивства), що об'єктом злочину слід визнавати ті блага (інтереси), на які посягає злочинне діяння і які охороняються кримінальним законом [18, с. 180]. Іншими фахівцями в якості об'єкта конкретного посягання (безпосереднього об'єкта) було запропоновано визнавати матеріальні або нематеріальні цінності (А. Н. Трайнін) [31, с. 73-74], цінності (Є. В. Фесенко [34, с. 75; 33, с. 52], П. С. Матишевський [17, с. 98]) або соціальні цінності (П. П. Андрушко) [1, с. 10], соціально значимі цінності, інтереси, блага (А. В. Пашковська) [16, с. 204], люди або їх групи (Г. П. Новосолов) [20, с. 60-62], інтерес (інтереси) (Б. С. Нікіфоров [19, с. 4], В. М. Винокуров [6, с. 92-93]), правові блага (С. Б. Гавриш) [7, с. 15], блага (інтереси) (А. В. Наумов) [18, с. 147], явища реальної дійсності та (або) сфери життєдіяльності людей (В. П. Ємельянов) [10, с. 10; 11, с. 258], права, свободи, обов'язки та законні інтереси людини і громадянина (В. М. Трубников) [15, с. 109] тощо.

На наш погляд, слід погодитися з найбільш розробленою та апробованою практикою позицією з приводу визнання безпосереднім об'єктом злочину суспільних відносин, під якими слід розуміти «визначені зв'язки між суб'єктами відносин, що складаються у процесі їх матеріальної чи духовної діяльності» [30, с. 14]. Указаний підхід до визначення безпосереднього об'єкта підтримали М. Й. Коржанський [14], В. К. Глістін [8], М. І. Бажанов [2], В. Я. Тацій [30] та інші науковці. Зокрема, В. Я. Тацій зазначав, що «вчиняючи злочин, здійснюючи посягання на суспільні відносини, особа завжди заподіює шкоду, знищує або пошкоджує (змінює) об'єкт, що піддається такому впливу» [30, с. 9]. У цьому контексті слід додати, що, крім заподіяння реальної шкоди, об'єкт може бути поставлений у такі умови, коли створюється загроза заподіяння такої шкоди.

Керуючись «вертикальною» класифікацією об'єктів злочину, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченим ст. 433 КК України, має бути визнана певна частина родового об'єкта – відносин з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби, пов'язана із «взаємодією» військовослужбовців із цивільними особами в районі воєнних дій або збройного конфлікту. Слід сказати, що в науковій та навчальній літературі було визначено цю «сферу взаємодії» через вказівку на групу злочинів, що посягають на певні суспільні відносини або виділення групи злочинів в залежності від безпосереднього об'єкта. Розглянемо їх більш детально.

В одному з коментарів законодавства про військові злочини основним безпосереднім об'єктом у складі передбаченого ст. 433 КК України посягання визнають порядок дотримання звичаїв та правил війни [35, с. 259]. На наш погляд, такий підхід не є достатньо обґрунтованим. Звичайі та правила ведення війни відносяться до сфери дії положень міжнародного гуманітарного права, а склад злочину, яким визначено відповідальність за вчинення діянь, що утворюють різні форми таких порушень, передбачено ст. 438 КК України (Порушення законів та звичаїв війни), яку розміщено в Розділі XX КК України «Злочини

проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». При цьому саме через специфічність сфери посягання та суб'єкта злочину (на що вказують автори зазначеного коментарю), вчинення військовослужбовцями ЗСУ та подібними суб'єктами діянь, які пов'язані з насильством над цивільними особами на території України, слід відносити до сфери дії виключно національного законодавства (зокрема, кримінального). Хоча у диспозиції ст. 433 КК України не міститься вказівки на місце вчинення злочину як території України, але висновок про його наявність можна зробити з аналізу положень ч. 1 ст. 401 КК України, де мова йде, зокрема, про порушення певного порядку, що поширюється і на проведення зборів (що може відбуватись лише на державній території, а не за її межами). Крім того, коло суб'єктів військових злочинів, окреслене у ч. 2 ст. 401 КК України, охоплює представників виключно вітчизняних державних збройних формувань.

Не можна відносити склад насильства над населенням у районі воєнних дій і до злочинів, відповідальність за які передбачена міжнародними конвенціями та договорами, як це пропонується у навчальному посібнику за редакцією М. І. Панова [12, с. 21]. По-перше, кримінальна відповідальність за насильство над цивільними особами у районі воєнних дій була передбачена у кримінальному законодавстві України задовго до розробки відповідних міжнародних договорів. Про це свідчить історичний аспект виникнення та розвитку цієї норми. Так, приписи щодо кримінально караної заборони військовослужбовцям вчиняти насильство щодо цивільного населення знаходимо у законодавстві періоду Литовської держави: в Другому (Волинському) Литовському Статуті (1566 р.) – артикули 6, 20, 21, 26 розділу другого; у Третньому Литовському Статуті (1588 р.) – розділ другий «Про оборону земську»), актах Запорізькій Січі та періоду Гетьманщини, у «Правах, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) – п'ята глава «Про службу государеву воєнну і про порядок військовий» тощо. По друге, конвенційні норми щодо законів, правил та звичаїв війни (зокрема, Гаазька Конвенція 1907 р. «Про закони і звичаї війни» та ін.), на наш погляд, спрямовані на врегулювання питань збереження миру, попередження сутичок між народами, безпеки людства та міжнародного правопорядку в цілому, а насильство над цивільними особами знаходиться у сфері дії виключно національного законодавства.

Більш обґрунтованим, на наш погляд, видається підхід авторів, які, в залежності від безпосереднього об'єкта, насильницькі дії над населенням у районі воєнних дій (ст. 433 КК України) віднесли до злочинів проти порядку несення військової служби на полі бою та в районі бойових дій [21, с. 16]. Разом з цим указана сфера потребує конкретизації, адже розділом XIX Особливої частини КК передбачено відповідальність, зокрема, і за порушення наказів, правил експлуатації військової техніки тощо – а це вже сфера військового правопорядку, який, зокрема, регулює відносини проходження та несення служби у звичайних умовах (за відсутності воєнних дій чи збройного конфлікту).

Якщо питання щодо проходження або несення військової служби вже було розглянуто у літературі, то забезпечення безпеки цивільних осіб в районі воєнних дій чи збройного конфлікту потребує додаткового розгляду. Так, в комплексі, враховуючи їх взаємобумовленість, пропонує розглядати питання безпеки військової служби та воєнної безпеки В. В. Шаблистий. При цьому воєнну безпеку людини науковець вважає загальним поняттям щодо безпеки військової служби. Такий підхід було вироблено шляхом формулювання (аналізу) визначень вказаних понять: «воєнною безпекою людини» автор вважає стан захищеності її життєво важливих інтересів від посягань із застосуванням різних форм та методів ведення війни, а «безпеку військової служби» – такий стан і організацію повсякденної життєдіяльності з'єднань та військових частин, службової діяльності військовослужбовців, при якому забезпечується надійна захищеність життя і здоров'я військовослужбовців, осіб цивільного персоналу і місцевого населення від впливу небезпечних факторів військової служби та військової діяльності [36, с. 269].

Вказане дозволяє зробити висновок, що військовослужбовці у своїй повсякденній

(цивільній) та професійній (воєнні дії чи збройний конфлікт) діяльності зобов'язані забезпечувати захист як свого життя і здоров'я, так і захист цивільного населення від впливу небезпечних факторів військової служби та військової діяльності. Фактично військові формування є джерелом підвищеної небезпеки, порушення порядку функціонування якого може створювати небезпеку та (або) заподіювати шкоду іншим об'єктам кримінально-правової охорони, зокрема і суспільним відносинам, функціонування яких врегульовано іншими галузями законодавства (наприклад, цивільним – щодо права власності).

На здатність військових формувань проявляти себе в якості джерела підвищеної небезпеки вказує і О. М. Сарнавський, зазначивши при цьому, що «низка фактів, пов'язаних із спричиненням численних людських жертв та іншої значної шкоди, в силу їх масштабності та високого ступеня суспільної небезпечності, набули в українському суспільстві досить широкого розголосу» [26, с. 79]. Зважаючи на такий аспект проходження або несення військової служби, О. М. Сарнавський робить висновок, що у разі виникнення суспільної необхідності розширення меж кримінально-правової охорони тих суспільних відносин військової сфери, які органічно поєднані із питаннями безпеки людини, конструювання нових складів військових злочинів має здійснюватись із врахуванням конституційного визнання безпеки людини найвищою соціальною цінністю [26, с. 82].

Викладене дозволяє запропонувати визначення безпосереднього об'єкта злочину у складі насильства над населенням у районі воєнних дій як суспільних відносин щодо проходження або несення військової служби в частині забезпечення безпеки цивільних осіб від незаконних дій з боку військовослужбовців ЗСУ та інших утворених, відповідно до законів України, військових формувань, які перебувають у районі воєнних дій чи збройного конфлікту (порядок проходження або несення військової служби в частині забезпечення безпеки цивільних осіб).

Необхідно вказати, що порушення порядку проходження або несення військової служби багато у чому схоже з порушеннями, що вчиняються у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. У цьому випадку відбувається порушення порядку нормальної службової діяльності в окремих ланках державного і громадського апарату, а також апарату управління окремих підприємств, установ та організацій. Військова служба, згідно з ч. 1 ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», є державною службою особливого характеру [22], тому до військовослужбовців висуваються додаткові вимоги (в частині професіоналізму, моральних та ділових якостей тощо) та покладаються на них додаткові обов'язки (в частині забезпечення дотримання конституційних приписів щодо прав і свобод людини і громадянина), пов'язані, зокрема, з використанням (застосуванням) зброї та бойової техніки.

Крім вказаного основного безпосереднього об'єкта, насильство над населенням у районі воєнних дій заподіює чи створює загрозу заподіяння шкоди певним додатковим безпосереднім об'єктам. Так, порушення порядку проходження або несення військової служби у вигляді насильства над цивільними особами (ст. 433 КК України), викликаючи негативні зміни в основному безпосередньому об'єкті, посягає також на безпеку цивільних осіб та заподіює (виходячи з положень диспозиції статті) шкоду суспільним відносинам з охорони життя та здоров'я особи та (або) суспільним відносинам у сфері власності, які виступають додатковими обов'язковими об'єктами посягання.

Розглядаючи механізм заподіяння шкоди основному безпосередньому об'єкту, слід вказати, що винна особа, під приводом воєнної необхідності (користуючись своїм статусом як військовослужбовця, всупереч встановленого порядку, а також за відсутності крайньої воєнної необхідності) заподіює йому шкоду шляхом впливу на інші об'єкти – суспільні відносини у сфері охорони життя та здоров'я особи, суспільні відносини з приводу права власності. Можна сказати, що у вказаному механізмі порядок проходження або несення військової служби являє собою «первинний об'єкт» заподіяння злочинної шкоди, а життя,

здоров'я та власність – «вторинний». Указані обставини визначають характер суспільної небезпеки аналізованого складу та дозволяють розмежувати його із суміжними (злочини проти життя та здоров'я, злочини проти власності тощо).

Висновок: Проведеним аналізом позицій щодо визначення родового об'єкта військових злочинів виявлено, що найбільш повно він характеризується як суспільні відносини з охорони встановленого чинним законодавством та іншими нормативно-правовими актами України порядку несення або проходження військової служби. Основним безпосереднім об'єктом складу насильства над населенням у районі воєнних дій слід вважати суспільні відносини щодо проходження або несення військової служби в частині забезпечення безпеки цивільних осіб від незаконних дій з боку військовослужбовців ЗСУ та інших утворених, відповідно до законів України, військових формувань, які перебувають у районі воєнних дій чи збройного конфлікту (порядок проходження або несення військової служби в частині забезпечення безпеки цивільних осіб). Додатковими обов'язковими об'єктами посягання (в залежності від форми суспільно небезпечного діяння) можуть виступати суспільні відносини з охорони життя та здоров'я особи, суспільні відносини у сфері права власності.

Список використаних джерел:

1. Андрушко П. П. Об'єкт кримінально-правової охорони, об'єкт злочину, об'єкт злочинного посягання та об'єкт злочинного впливу: основний зміст понять та їх співвідношення / П. П. Андрушко // Адвокат. – 2011. – № 12. – С. 3–10.
2. Бажанов М. И. Уголовное право. Общая часть / М. И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – 168 с.
3. Бодаєвський В.П. Проблеми визначення об'єкта та предмета складу злочину, передбаченого статтею 410 Кримінального кодексу України / В. П. Бодаєвський // Університетські наукові записки. – 2008. – №4 (28). – С. 256–260.
4. Бугаєв В. О. Військові злочини і покарання : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В. О. Бугаєв. – Одеса, 2002. – 21 с.
5. Виноградов С. Г. Проблема об'єкта військових злочинів / С. Г. Виноградов // Проблеми законності. – Вип. 85. – 2007. – С. 124–128.
6. Винокуров В. Н. Интересы как способ конкретизации непосредственного объекта преступления / В. Н. Винокуров // Журнал российского права. – 2009. – № 5. – С. 85–93.
7. Гавриш С. Б. Теоретические предпосылки исследования объекта преступлений / С. Б. Гавриш // Право и политика. – 2000. – № 11. – С. 4–15.
8. Глистин В. К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация преступлений) / В. К. Глистин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. – 128 с.
9. Грищук В.К., Сенько М.М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби : монографія. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – 308 с.
10. Емельянов В. П. Понятие объекта преступлений в уголовно-правовой науке / В. П. Емельянов // Право і безпека. – 2002. – № 4. – С. 7–11.
11. Емельянов В. П. Дискусійні питання щодо загального поняття об'єкта злочинів / В. П. Емельянов, А. В. Коростиленко // Часопис Київського університету права. – 2016. – №1. – С. 255–259.
12. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. – Харків : Право, 2011. – 184 с.

13. Карпенко М. І. Кримінальна відповідальність за порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія / за заг. ред. Матвійчука В. К. – Київ: КНТ, 2006. – 232 с.
14. Коржанский Н. И. Объект посягательства и квалификация преступлений : учеб. пособие / Н. И. Коржанский. – Волгоград : НИиРИО ВСШ МВД СССР, 1976. – 120 с.
15. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник / [В. М. Трубников, М. В. Даньшин, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. В. М. Трубникова. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 444 с.
16. Курс уголовного права. Общая часть : учебник для вузов / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – М.: Зерцало-М, 2002. – Т. 1 : Учение о преступлении. – 624 с.
17. Матишевський П. С. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. вузів і фак. / П. С. Матишевський. – Київ : А.С.К., 2001. – 352 с.
18. Наумов А. В. Российское уголовное право. Курс лекцій : в двух томах. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрид. лит., 2004. – Т. 1 : Общая часть. – 496 с.
19. Никифоров, Б. С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б. С. Никифоров. – М. : Юрид. лит., 1960. – 232 с.
20. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты / Г. П. Новоселов. – М. : НОРМА, 2001. – 208 с.
21. Панов М. І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (Військові злочини) / М. І. Панов, В. І. Касинюк, С. О. Харитонов. – Харків : Харків юридичний, 2006. – 172 с.
22. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2232-12/print1466944848920635>.
23. Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 551-ХІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/551-14/print1467122536294968>.
24. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1934-12/print1467481586839658>.
25. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 № 548-ХІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/548-14/print1467122444121315>.
26. Сарнавський О. М. Безпека людини як додатковий безпосередній об'єкт військових злочинів / О. М. Сарнавський // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 2. – С. 78–83.
27. Сарнавський О. Родовий об'єкт злочинів проти встановленого порядку несення військової служби / О. Сарнавський // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – №2. – С. 86–91.
28. Сенаторов М. В. Об'єкт злочину та його відображення в законі про кримінальну відповідальність / М. В. Сенаторов // Питання боротьби зі злочинністю. – 2003. – Вип. 7. – С. 133–145.
29. Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. М. Сенько. – К., 2005. – 18 с.
30. Таций В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Таций. – Харків : Вища шк., изд-во при Харьк. гос. ун-те, 1988. – 198 с.

31. Трайнин А. Н. Избранные труды / А. Н. Трайнин ; составление, вступительная статья докт. юрид. наук, профессора Н. Ф. Кузнецовой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 898 с.
32. Туркот М. С. Кримінальна відповідальність за зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. С. Туркот. – Х., 2007. – 18 с.
33. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони : монографія / Є. В. Фесенко. – Київ : Атіка, 2004. – 280 с.
34. Фесенко Є. Цінності як об'єкт злочину / Є. Фесенко // Право України. – 1999. – № 6. – С. 75–78.
35. Хавронюк М. І. Військові злочини : комент. законодавства / М. І. Хавронюк, С. І. Дячук, М. І. Мельник ; відп. ред. : М. Д. Дрига, В. І. Кравченко. – Київ : А.С.К., 2003. – 272 с.
36. Шаблистий В. В. Безпековий вимір кримінального права України: людиноцентристське дослідження : монографія / В. В. Шаблистий. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ : Ліра ЛТД, 2015. – 420 с.

Мухамеджанова Алина Рауиловича,
аспірант
(Харьковский национальный университет внутренних дел)

ОБЪЕКТ НАСИЛИЯ НАД НАСЕЛЕНИЕМ В РАЙОНЕ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ (СТ. 433 УК УКРАИНЫ)

Проанализированы доктринальные подходы к определению и содержанию родового объекта преступлений против установленного порядка несения воинской службы (воинские преступления). Определен основной непосредственный объект насилия над населением в районе военных действий, а также дополнительные объекты этого преступления.

Ключевые слова: безопасность гражданских лиц, военная служба, военные преступления, объект преступления, порядок прохождения и несения службы, гражданское население

Mukhamedzhanova Alina,
graduate student
(Kharkiv National University of Internal Affairs)

TARGET OF VIOLENCE AGAINST THE POPULATION IN WAR ZONES (ART. 433 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

The paper touches upon analyzing of doctrinal approaches to definition of generic and direct (basic and additional) object of violence against a population within an area of military activities (art. 433 of Penal Code of Ukraine) as a crime against a provided order of doing military service (military crime).

It has been established that in the fullest detail the generic object of military crimes, which are provided by the Chapter XIX of Penal Code of Ukraine, can be defined as social relations in the field of protection of and order of doing military service in accordance with effective legislation and the other legal acts of Ukraine. To the author's point of view this definition adequately reflects protective

function of penal law concerning securing of order of doing military service as a special government service including all its fields (serving and doing).

The basic and direct object of violence against a population within an area of military activities is, under the author`s suggestion, social relations in the field of doing military service, namely in the field of protecting civilians from illegal actions of Armed Forces of Ukraine military servants and the other military groups which were established under the laws of Ukraine and which are in the territory of military activities or armed conflict (order of doing military service and ensuring civilian security). As additional obligatory objects of the infringement referred to above (depending on the form of socially dangerous action) we can regard social relations in the field of securing human life and health and (or) social relations in the field of property rights securing.

Keywords: *security of civilians, military service, military crimes, object of a crime, order of doing military service, civilians.*

Надійшла до редколегії 15.06.2016